

УДК 65.012.8:339.9

UDC 65.012.8:339.9

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ТА БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Козак Л.С., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Гречан А.П., доктор економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Федорук О.В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

THE ROLE OF NATIONAL BUDGETARY AND DEBT SECURITY IN DEVELOPMENT OF SYSTEM OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Kozak L.S., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

Grechan A.P., Ph.D., Economics (Dr.), National Transport University, Kyiv, Ukraine

Fedoruk O.V., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЮДЖЕТНОЙ И ДОЛГОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РАЗВИТИИ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Козак Л.С., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Гречан А.П., доктор экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Федорук О.В., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. В сучасних умовах економіка України потребує здійснення швидких та ефективних реформ для забезпечення сталого економічного розвитку, досягнення соціально-політичної стабільності, підвищення рівня життя населення. Посилення уваги до проблем національної бюджетної безпеки обумовлено динамікою суспільних процесів як у глобальному, так і в національному вимірах, а також вагомою роллю бюджетної безпеки у гарантуванні економічного суверенітету держави, забезпеченні макроекономічної стабільності та реалізації соціально-економічної стратегії. При цьому показники і критерії бюджетної безпеки відіграють роль ключових індикаторів

фінансової стійкості й стабільності економічної системи, а характер бюджетної політики, вирішальною мірою, визначає вектори національної стратегії розвитку.

Глобалізація економічних процесів призвела до зміни традиційних підходів в управлінні зовнішнім державним боргом, переходу від пасивного управління – взаємозалік боргових зобов'язань між країнами, своєчасне повернення боргу та сплата відсотків за позиками – до активного з використанням нових інструментів і методів реструктуризації зовнішньої заборгованості, зокрема, викуп, конверсія, капіталізація боргу, управління борговими ризиками й оптимізація структури боргового портфеля держави. Сьогодні система управління державним боргом є невід'ємною складовою міжнародної економічної стратегії та важливим інструментом макроекономічного регулювання, від ефективності якої в значній мірі залежить рівень фінансової безпеки держави й міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.

Вирішення завдань державної економічної політики неможливе без значних капіталовкладень, мобілізацію яких на сучасному етапі можна, зокрема, здійснити на основі внутрішніх та зовнішніх запозичень. Для національної економіки державні запозичення мають як стимулюючі, так і руйнівні наслідки, що повинно всебічно враховуватися в процесі реалізації економічної політики. Недосконалість фінансово-бюджетної та грошово-кредитної політики держави, нормативно-правового забезпечення, а також відсутність ефективного механізму управління державним боргом, систематичного аналізу і контролю його стану та впливу на національну економічну систему спричинили стрімке зростання державного боргу. Для підвищення рівня національної боргової безпеки та зовнішньої кредитоспроможності надзвичайно важливе значення має розробка ефективних форм і методів зниження боргового навантаження, застосування інструментів активного управління зовнішнім державним боргом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці концептуальних засад формування системи національної бюджетної та боргової безпеки присвячено наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, а саме: Л. Абалкіна, Р. Барро, О. Білоруса, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, З. Варналія, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, Р. Дорнбуша, К. Ерроу, Дж. Кейнса, П. Кругмана, А. Лернера, Д. Лук'яненка, І. Лютого, Р. Масгрейва, А. Мороза, В. Мунтіяна, В. Новицького, В. Парето, В. Предборського, І. Радіонової, М. Савлука, П. Самуельсона, В. Федосова, Дж. Хікса та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій у періодичних виданнях та науковій літературі з даної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні, оскільки сьогодні першочергового значення набуває пошук нових шляхів побудови ефективної системи управління державним боргом та існує об'єктивна необхідність перетворення державних запозичень на дієвий інструмент соціально-економічного розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення економічної сутності національної бюджетної та боргової безпеки, дослідження **взаємозв'язку** між **розміром** бюджетного дефіциту, **величиною** державних **витрат** й економічним зростанням, розгляд основних етапів формування державного боргу в Україні, виявлення факторів, що зумовлюють зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, визначення впливу державного боргу на темпи економічного зростання і рівень суспільного добробуту, аналіз взаємозв'язку між економічним розвитком держави та динамікою, складом і структурою її зовнішнього боргу, з'ясування рівня боргового навантаження на економіку України, дослідження напрямів зменшення боргової залежності й підвищення ефективності використання кредитних ресурсів, виявлення шляхів оптимізації процесу управління державним боргом України, визначення впливу функціонування системи управління державним боргом на рівень національної економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах формування системи фінансової безпеки держави зумовлено глобалізацією фінансових процесів, що посилюється у світовому співтоваристві, а також розладом системи державних фінансів та фінансів підприємств, який проявляється в невиконанні бюджетів усіх рівнів, відтоком національного капіталу за кордон, недостатнім рівнем розвитку фондового ринку, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, втратою довіри населення до фінансових інститутів. Фінансова безпека держави, зокрема, полягає у здатності її органів забезпечити необхідні умови для стабільності платіжної системи й основних фінансово-економічних параметрів; не допустити та припинити дії деяких держав, транснаціональних корпорацій, субдержавних угруповань, тіньових олігархічних, кланово-корпоративних, мафіозних структур, які чинять негативний вплив на національну економіку; запобігати великомасштабному відтоку капіталу за кордон з реального сектора економіки; вирішити конфлікти між органами влади різних рівнів, пов'язані з розподілом та використанням ресурсів національної бюджетної системи; запобігати злочинам й адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» та Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», до основних загроз у сфері національної фінансової безпеки слід віднести недосконалість бюджетної політики; переважно фіскальний характер системи оподаткування; значні обсяги державного й гарантованого державою боргу, труднощі, пов'язані з його обслуговуванням; різкі зміни рівня цін і курсу національної валюти; недостатні обсяги золотовалютних резервів; невисокий рівень капіталізації банківської системи, невеликі обсяги довгострокового банківського кредитування, високі відсоткові ставки за кредитами; масштабний відтік капіталу за кордон; фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел; нецільове використання коштів державного бюджету; кризовий фінансовий стан багатьох підприємств, недостатність власних коштів компаній для формування необхідного інвестиційного потенціалу, незначні обсяги інвестиційних ресурсів; недосконалість нормативно-правової бази регулювання платіжно-розрахункових відносин, криза неплатежів [1].

Варто зауважити, що фінансова безпека являє собою такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й економічне зростання. Фінансова безпека містить такі складові:

– бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів;

– валютна безпека – це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

– грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів й таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення;

– боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи;

– безпека страхового ринку – це такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування;

– безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торгівців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів, держави в цілому.

Згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України виділяють систему індикаторів стану національної бюджетної й боргової безпеки (табл. 1) [2].

Таблиця 1 – Індикатори та порогові значення індикаторів стану бюджетної та боргової безпеки України

№ з/п	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення ($x_{\text{опт}}$)
1. Бюджетна безпека		
1.1	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), %	не більше 30
1.2	Відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3
1.3	Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30
1.4	Відношення дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	не більше 5
1.5	Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	не більше 10–15
1.6	Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України, %	не більше 20–30
2. Боргова безпека		
2.1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55
2.2	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25
2.3	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200
2.4	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70
2.5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 12
2.6	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходу державного бюджету, %	не більше 20
2.7	Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30
2.8	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 25
2.9	Відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %	не більше 30

Як свідчать дослідження, існує **тісний взаємозв’язок** між **розміром** бюджетного дефіциту, **величиною** державних **витрат** та економічним зростанням [3]. **З досліджених** за останні **роки країн** у групі, де бюджетний **дефіцит перевищував** 10 % ВВП, темпи **економічного зростання стають** від’ємними (**-0,8 %** у середньому на рік), а у групі **країн, де** зафіксований **профіцит** бюджету, спостерігалися найвищі **темпи** економічного зростання (**2,8 %** у середньому на рік). **Країни** з мінімальним обсягом **державних витрат** (менше 17 % **ВВП**) **показують** найвищі темпи **приросту ВВП** на одну особу – **в середньому 2,4 %** на рік. **Зі збільшенням** масштабів державних **витрат** відносно **ВВП** темпи **економічного зростання, як правило, знижуються. Мінімальними (0,2 % на рік)** вони стають **у групі** країн, державні **витрати** в яких перевищують 45 % ВВП. Підкреслимо, що для забезпечення повного виконання бюджетів за

доходами потрібні відповідні важелі, а саме: проведення структурної перебудови національного господарського комплексу з метою формування його раціональної структури; створення адекватної матеріальної бази, яка є основою конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності; зміцнення економічного потенціалу вітчизняних товаровиробників; підвищення якості людського капіталу; створення розвиненої інфраструктури національного ринку; підвищення стимулюючої ролі оплати праці; послаблення централізації економічного розвитку й **посилення** економічного потенціалу регіонів.

Слід зазначити, що за січень – вересень 2014 р. загальна сума доходів Зведеного бюджету України становила 333410,4 млн грн, що на 7505,6 млн грн, або на 2,3 %, більше, ніж за аналогічний період минулого року [4]. У січні – вересні 2014 р. Державний бюджет України отримав 260865,5 млн грн, що на 10120,1 млн грн, або на 4 %, більше, ніж за аналогічний період минулого року. Найбільші надходження до загального фонду Державного бюджету України у січні – вересні 2014 р. становили: податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) – 59999,2 млн грн, що на 3647,3 млн грн, або на 5,7 %, менше, ніж за аналогічний період минулого року; податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 74067 млн грн, що на 1751,9 млн грн, або на 2,4 %, більше, ніж за аналогічний період минулого року; податок на прибуток підприємств – 32988,2 млн грн, що на 9177,1 млн грн, або на 21,8 %, менше, ніж за аналогічний період минулого року; акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), включаючи особливий податок на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами – 19022,1 млн грн, що на 103,1 млн грн, або на 0,5 %, менше, ніж за аналогічний період минулого року; плата за користування надрами – 11383,6 млн грн, що на 1926,9 млн грн, або на 20,4 %, більше, ніж за аналогічний період минулого року; ввізне мито – 7661,5 млн грн, що на 506,3 млн грн, або на 6,2 %, менше, ніж за аналогічний період минулого року.

Загальна сума касових видатків Зведеного бюджету України за січень – вересень 2014 р. становила 364087,7 млн грн, що на 1,4 %, або на 5040,7 млн грн, більше за відповідний показник 2013 р. Касові видатки Державного бюджету України за 9 місяців 2014 р. становили 298784,3 млн грн, що на 4,7 %, або на 13470,5 млн грн, більше за відповідний показник 2013 р. У січні – вересні 2014 р. видатки на обслуговування державного боргу за Зведеним бюджетом України зросли проти аналогічного періоду 2013 р. на 38,2 %, до 32115,1 млн грн, за Державним бюджетом України – на 40,0 %, до 31101,8 млн грн. Зведений бюджет України за січень – вересень 2014 р. виконано з дефіцитом у сумі 32918,0 млн грн. Дефіцит Державного бюджету України за січень – вересень 2014 р. становив 40126,9 млн грн. У січні – вересні 2014 р. погашення основної суми боргу державного бюджету становило 70786,1 млн грн. Погашення внутрішнього боргу дорівнювало 44921,0 млн грн, зовнішнього боргу – 25865,1 млн грн. Державні запозичення на фінансування державного бюджету були здійснені в обсязі 119344,0 млн грн, у тому числі до загального фонду – 116759,8 млн грн. На внутрішньому ринку було залучено 43192,1 млн грн, від зовнішніх джерел надійшло запозичень на суму 76151,9 млн грн, у тому числі 2584,2 млн грн на фінансування інвестиційних та інфраструктурних проектів від міжнародних фінансових організацій до спеціального фонду Державного бюджету України [5]. Крім того, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» було здійснено випуски облігацій внутрішньої державної позики на суму 96,6 млрд грн з метою збільшення статутного капіталу НАК «Нафтогаз України», а також здійснено випуск ОВДП зі спрямуванням цих коштів на субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам для компенсації різниці в тарифах у сумі 3,7 млрд грн та випуск ОВДП у сумі 6,7 млрд грн для оформлення відшкодування податку на додану вартість.

Сьогодні залучення фінансових ресурсів за допомогою внутрішніх державних позик обмежується можливостями національного фондового ринку, низьким платоспроможним попитом населення, високою вартістю обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань, низьким рівнем довіри населення до грошово-кредитної політики уряду та високим рівнем тінізації національної економіки.

Політика державних запозичень має враховувати специфіку внутрішнього і зовнішнього фінансового ринку, дотримуватися принципу рівності прав національних та іноземних кредиторів. Забезпечити цільове й ефективне використання запозичених коштів можна за рахунок удосконалення управління державним боргом, головними завданнями якого є: мінімізація вартості залучення коштів та обслуговування державного боргу; забезпечення достатності надходження кредитних ресурсів у розпорядження держави, своєчасності виплат з обслуговування боргу; узгодженість боргової й грошово-кредитної політики уряду і центрального банку; облік та контроль стану державного боргу. Вміле поєднання світового досвіду з управління державним боргом та національних інтересів у сфері економічної безпеки дасть змогу використовувати переваги фінансування державних програм соціально-економічного розвитку за рахунок залучення кредитних ресурсів [6].

В Україні формування державного боргу **відбувалося** у декілька етапів. Перший етап (1991–1994 рр.) характеризувався залученням до фінансування дефіциту бюджету виключно прямих кредитів **НБУ** та хаотичним утворенням зовнішнього боргу шляхом надання урядових гарантій за іноземними **кредитами**. На другому етапі (1995–2000 рр.) **державний** борг формувалася за **рахунок** продовження надання зовнішніх урядових гарантій, **а також отримання зовнішніх позик від** міжнародних фінансових організацій та випуску облігацій **внутрішніх** державних позик. Даний етап характеризувався активними **урядовими** позичаннями **як на** внутрішньому, так і на зовнішньому ринках капіталу. У цей період вперше були здійснені операції щодо реструктуризації частини внутрішнього та зовнішнього боргу України. Надмірне позичкове фінансування дефіциту бюджету спричинило *виникнення загрози* залежності держави від внутрішніх і зовнішніх запозичень. Втрата інвесторами довіри до облігацій внутрішніх державних позик, виведення капіталів із цього сегмента фінансового ринку стали головною причиною різкого погіршення фінансової ситуації в країні (1998 р.), що призвело до девальвації національної валюти та наростання інфляційних процесів. Частка видатків на обслуговування державного боргу з доходів держбюджету за цей час збільшилася з 6 до 13 %. На третьому *етані* (2001 р. – *сьогодення*) управління державним боргом характеризується переходом від антикризового управління до проведення виваженої боргової політики, націленої на зменшення боргового навантаження на національну економіку.

Станом на 31 грудня 2013 р. державний борг України становив 480,2 млрд грн, або 60,1 млрд дол. США; державний зовнішній борг – 223,3 млрд грн, або 27,9 млрд дол. США; державний внутрішній борг – 257,0 млрд грн, або 32,1 млрд дол. США. У 2013 р. обсяг платежів з погашення державного боргу становив 79,8 млрд грн, з яких 41,9 млрд грн, або 52,5 %, становлять платежі з погашення державного внутрішнього боргу, а 37,9 млрд грн, або 47,5 %, – державного зовнішнього боргу. Обсяг платежів з обслуговування державного боргу у 2013 р. дорівнював 31,7 млрд грн, з яких 21,8 млрд грн, або 68,8 %, – з обслуговування державного внутрішнього боргу, а 9,8 млрд грн, або 31,2 %, – з обслуговування державного зовнішнього боргу. Загальний обсяг державних запозичень у 2013 р. склав 160,9 млрд грн. Частка державного зовнішнього боргу у загальній сумі державного боргу станом на 31 грудня 2013 р. складала 46,5 %, внутрішнього боргу – 53,5 %. Боргові інструменти з фіксованою ставкою становили 84 %, із плаваючою – 16 %, в тому числі ставками МВФ – 9 %, LIBOR – 7 %, ставками банків ФРН – 0,006 % [7]. У розрізі валют запозичення у структурі державного боргу найбільшу питому вагу мали долар США (43,9 %) та гривня (43,3 %); частка СПЗ складала 9,1 %, євро – 3,4 %, японської єни – 0,3 %. У розрізі сум внутрішніх запозичень до загального фонду найбільшу питому вагу мали 5-річні ОВДП – 44,0 млрд грн, або 40,4 % від загальної суми запозичень, 7-річні ОВДП – 14,0 млрд грн (12,9 %) та 3-річні ОВДП – 12,3 млрд грн (11,3 %).

Здійснення активних операцій з управління державним внутрішнім боргом наразі стримується низкою факторів, у тому числі відсутністю достатнього рівня вільних залишків грошових коштів на

єдиному казначейському рахунку, що обумовлено необхідністю забезпечення мобілізації коштів для виконання передбачених державою функцій та здійснення платежів з обслуговування й погашення державних боргових зобов'язань. Міністерством фінансів України у 2013 р. здійснювалися розміщення середньострокових державних облігацій з достроковим погашенням, номінованих в іноземній валюті, а також проводилися операції з дострокового погашення зазначених державних облігацій на вимогу їх власників. Важливим елементом державної політики у борговій сфері залишається співробітництво з такими впливовими міжнародними рейтинговими агентствами, як: «Standard and Poor's», «Fitch Ratings», «Moody's Investors Service» та «Rating and Investment Information, Inc.». Протягом 2013 р. з метою підтримки постійного діалогу з міжнародними рейтинговими агентствами на регулярній основі надавались статистичні й аналітичні дані щодо соціально-економічного та політичного становища в Україні, показники виконання Державного бюджету України, дані щодо стану державного боргу; надавались роз'яснення та проводились телефонні конференції відповідно до запитів з метою об'єктивного висвітлення фінансової політики в Україні. Крім того, було організовано та проведено щорічні рейтингові візити, під час яких аналітики зустрічалися, зокрема, з представниками Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Міністерства соціальної політики України, Національного банку України, НАК «Нафтогаз України», МВФ, Світового банку, Представництва ЄС в Україні, посольств, комерційних банків та інвестиційних компаній. На кінець 2013 р. Україна мала такі кредитні рейтинги довгострокових боргових зобов'язань в іноземній валюті: Moody's – «Aa1», Standard & Poor's – «B-», Fitch Ratings – «B-», R&I – «B+».

Варто додати, що загальний обсяг державних запозичень у 2013 р. склав 160,9 млрд грн, з яких 109,0 млрд грн (67,7 %) становлять внутрішні запозичення, 51,9 млрд грн (32,3 %) – зовнішні запозичення [8]. Витрати державного бюджету з погашення та обслуговування державного боргу у 2013 р. склали 111,5 млрд грн, в тому числі витрати з погашення державного боргу – 79,8 млрд грн, обслуговування – 31,7 млрд грн. Станом на 31 грудня 2013 р. державний та гарантований державою борг України становив 584369,7 млн грн, або 73110,2 млн дол. США, в тому числі державний та гарантований державою зовнішній борг – 300280,9 млн грн, або 37568,0 млн дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 284088,7 млн грн, або 35542,2 млн дол. США. Державний борг України становив 480218,6 млн грн, або 60079,9 млн дол. США; державний зовнішній борг – 223259,0 млн грн, або 27931,8 млн дол. США; державний внутрішній борг – 256959,6 млн грн, або 32148,1 млн дол. США; гарантований борг України – 104151,0 млн грн, або 13030,3 млн дол. США, в тому числі гарантований зовнішній борг – 77021,9 млн грн, або 9636,2 млн дол. США, гарантований внутрішній борг – 27129,1 млн грн, або 3394,1 млн дол. США.

Державний та гарантований державою борг України станом на 30 вересня 2014 р. становив 962 064 619,03 тис. грн, або 74 295 379,90 тис. дол. США, в тому числі державний та гарантований державою зовнішній борг – 540 496 744,58 тис. грн (56,18 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 41 739 827,22 тис. дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 421 567 874,45 тис. грн (43,82 %), або 32 555 552,68 тис. дол. США. Державний борг України становив 803 483 017,79 тис. грн (83,52 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 62 048 925,69 тис. дол. США. Державний зовнішній борг склав 411 575 732,51 тис. грн (42,78 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 31 783 910,15 тис. дол. США. Державний внутрішній борг становив 391 907 285,28 тис. грн (40,74 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 30 265 015,54 тис. дол. США. Гарантований державою борг України склав 158 581 601,24 тис. грн (16,48 %), або 12 246 454,22 тис. дол. США, в тому числі гарантований зовнішній борг – 128 921 012,07 тис. грн (13,40 %), або 9 955 917,08 тис. дол. США; гарантований внутрішній борг – 29 660 589,17 тис. грн (3,08 %), або 2 290 537,14 тис. дол. США (рис. 1, табл. 2).

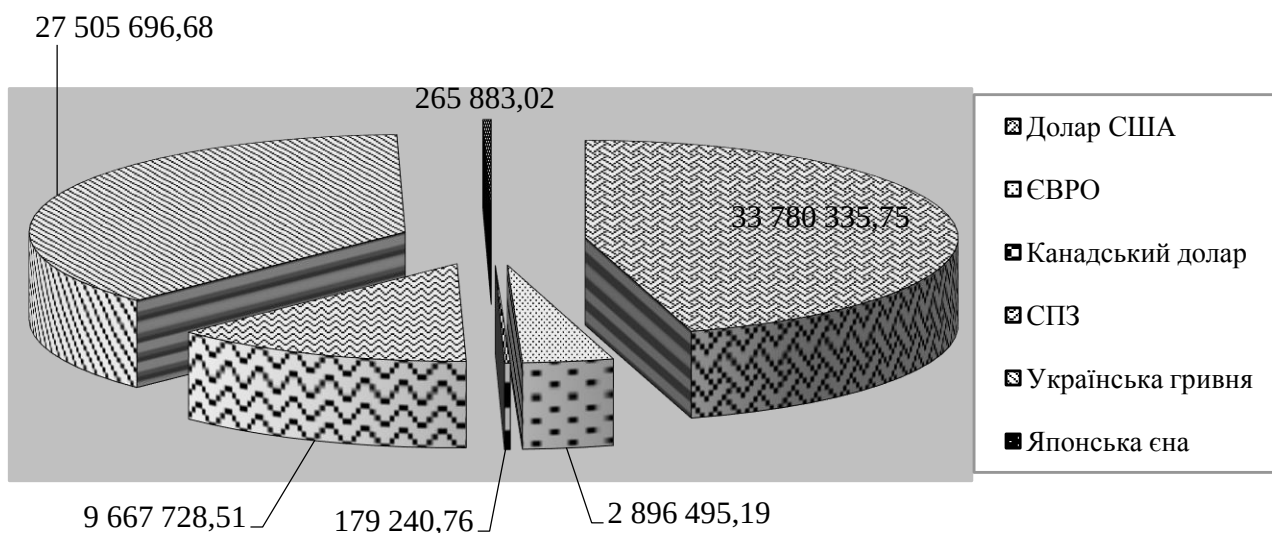

Рисунок 1 – Державний та гарантований державою борг України станом на 30 вересня 2014 р. (в розрізі валют погашення), тис. дол. США

Спроможність у повному обсязі обслуговувати та своєчасно погашати державний борг є головним індикатором національної фінансової безпеки, що закріплює за державою імідж надійного позичальника та відкриває перед нею можливості до нових позик на більш вигідних умовах [9]. В Бюджетному кодексі України зафіксовано загальні **принципи** боргової політики, у тому числі обов'язковість **зменшення** державного боргу, якщо його обсяг дорівнюватиме 60 % ВВП. В законах про Державний бюджет України **на відповідні** роки визначаються щорічні граничні показники **окремих** кількісних параметрів державного боргу, джерела його обслуговування та фінансування **бюджетного** дефіциту.

Таблиця 2 – Державний та гарантований державою борг України за 2009–2014 роки (тис. грн)

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	30.09.2014
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	317904122	432303267	473184919	515510561	584369660	962064619
Державний борг	226996307	323475415	357273867	399218234	480218629	803483018
Внутрішній борг	91070077	141662098	161467006	190299298	256959576	391907285
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	87631511	138355785	158292946	187257490	254050020	389096919
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	3438566	3306313	3174061	3041808	2909556	2810366

Зовнішній борг	135926230	181813317	195806861	208918936	223259053	411575733
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	67764171	83058927	84344832	80097203	61903650	149944178
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	12540708	11270987	10720939	9099501	7278929	13878187
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	585	15923941	15980127	539	565	841
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	40248651	56502593	69697742	104636203	138909068	224177068
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	15372115	15056870	15063222	15085490	15166843	23575458
Гарантований державою борг	90907815	108827852	115911052	116292327	104151031	158581601
Внутрішній борг	14062843	13895395	12303193	16211416	27129150	29660589
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	6366690	6805482	5812982	9971205	21135768	23326542
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	7695198	7088959	6489257	6239257	5992427	6333093
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	955	955	955	955	955	955
Зовнішній борг	76844973	94932457	103607859	100080911	77021881	128921012

Міжнародний валютний фонд прогнозує зростання зовнішньої заборгованості України за підсумками 2014 р. до 102,2 % ВВП і збереження цієї тенденції в 2015 р. (рис. 2). За даними спеціального звіту МВФ по країнах Східної, Центральної та Південно-Східної Європи, в 2015 р. рівень

валової зовнішньої заборгованості України становитиме 106,4 % ВВП. При цьому прямий гарантований борг у 2014 р. складе 67,6 % ВВП, а в 2015 р. – 73,4 %. В Міжнародному валютному фонді спрогнозували, що в 2015 р. обсяг необхідного Україні зовнішнього фінансування становитиме не менше 19 млрд дол. США. Україні належить виплатити в жовтні – грудні 2014 р. за зобов'язаннями в іноземній валюті близько 2,1 млрд дол. США.

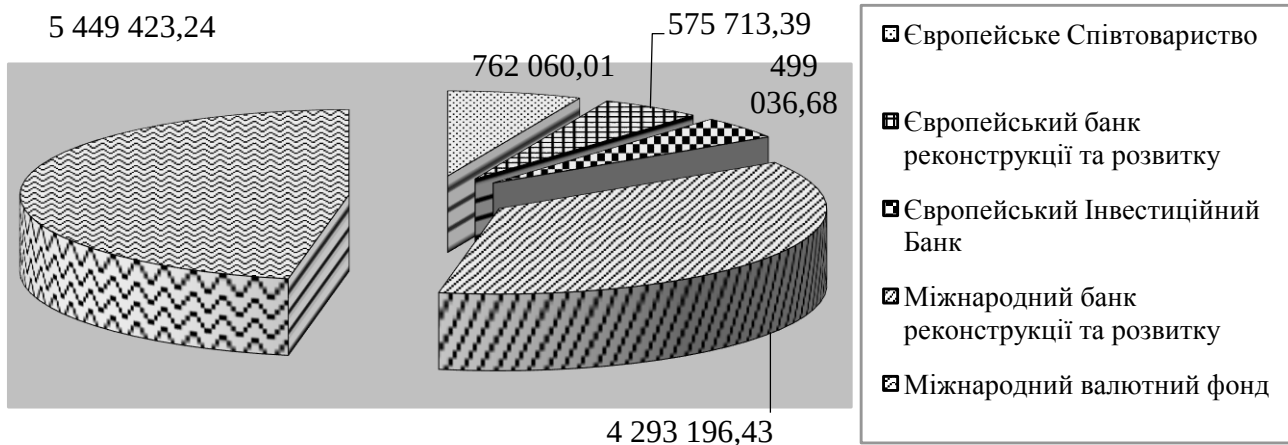

Рисунок 2 – Заборгованість України за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій, станом на 30 вересня 2014 р., тис. дол. США

Сьогодні основними загрозами національної боргової безпеки є такі: перевищення критичного рівня державного й гарантованого державою боргу; неспроможність у повному обсязі обслуговувати та своєчасно погашати державний і гарантований державою борг; неконтрольоване зростання дефіциту державного бюджету; загальне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі та платіжного балансу; критичний рівень міжнародних резервів НБУ; короткостроковий характер запозичень, що перевищує можливості бюджету обслуговувати їх, спонукає до нових запозичень; недосконалість системи законодавчого забезпечення регулювання витрат з обслуговування і погашення державного боргу; погіршення міжнародних рейтингів кредитоспроможності України й вітчизняних банків; нераціональне використання кредитів МВФ та інших міжнародних фінансових організацій, зокрема спрямування їх на погашення раніше взятих зовнішніх зобов'язань держави [10].

Для зниження боргової залежності України й ефективного використання кредитів доцільно забезпечити прозорість і цільове використання отриманих від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій грошових ресурсів, а також інформувати суспільство про напрямки й ефективність їх використання; обмежити швидкість зростання прямого і гарантованого державою боргу, щоб не допустити значних навантажень на державний бюджет у короткі проміжки часу, тобто заздалегідь забезпечити ритмічне обслуговування та повернення боргів; удосконалити процедуру визначення ліміту зовнішнього боргу України на поточний рік шляхом введення додаткових індикаторів боргового навантаження, здійснення контролю та постійного моніторингу виконання графіків обслуговування і погашення основної суми державного боргу; розробити дієві механізми здійснення державних запозичень та погашення державного боргу; надавати державні гарантії на запозичення з урахуванням фінансових ризиків; створити інфраструктуру управління державним боргом та ризиками; встановити збалансований механізм розмежування повноважень владних структур з управління державним боргом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, для підвищення рівня національної бюджетної безпеки важливим є узгодження цілей бюджетної політики зі стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку держави; встановлення відповідності нормам бюджетних процедур вітчизняної практики складання, розгляду та затвердження державного бюджету; вдосконалення системи бюджетного планування і прогнозування; підвищення ефективності державного контролю за витрачанням бюджетних коштів; перегляд основних індикаторів державного та місцевих бюджетів для оптимізації структури їх доходів і видатків; удосконалення системи міжбюджетних відносин; недопущення необґрунтованих бюджетних дефіцитів; оптимізація державного бюджету завдяки скороченню його видаткової частини, зокрема мінімізації витрат на державне управління; зменшення розміру зовнішніх запозичень, скорочення їх обсягів на фінансування дефіциту зведеного бюджету; державна підтримка розвитку високотехнологічних експортоорієнтованих галузей та імпортозаміщуючого виробництва як основи посилення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств й покращення зовнішньоторговельного балансу України.

Слід виокремити такі основні напрямки оптимізації процесу управління державним боргом України: розроблення стратегії управління державним зовнішнім боргом із врахуванням необхідності проведення структурних реформ в національній економіці; посилення контролю за управлінням кредитним рейтингом держави; обмеження зростання боргових зобов'язань, взятих під гарантії держави, через розробку єдиного переліку критеріїв, яким мають відповідати підприємства, що претендують на залучення зовнішніх кредитів; досягнення помірному дефіциту державного бюджету для утримання показників бюджетної та боргової безпеки на прийнятному для держави рівні; посилення контролю за ефективним використанням запозичених коштів; досягнення перегляду умов запозичення для збільшення терміну погашення боргу та зменшення витрат на його обслуговування; вирішення проблем, пов'язаних з формуванням законодавчої бази у сфері боргової політики; проведення диверсифікації валютної структури, в тому числі за рахунок здійснення запозичень у нових валютах зі стабільним валютним курсом, з метою зниження рівня валютного ризику; запровадження на кожен наступний рік показників прийнятного розміру відсоткових ставок, терміновості боргу, його валютної структури, співвідношення між борговими зобов'язаннями, утвореними на умовах фіксованої та плаваючої відсоткової ставки, обсягу залучення нових кредитів за наперед встановленою ціною; стимулювання розвитку внутрішнього ринку капіталу з метою часткової переорієнтації із зовнішніх запозичень на внутрішні.

Підкреслимо, що сьогодні державні запозичення використовуються для мобілізації фінансових ресурсів в умовах неможливості забезпечення достатнього фінансування соціально-економічних програм за рахунок інших методів або недоцільності їхнього застосування. Ефективна та виважена політика з державних запозичень дає змогу уряду виконувати першочергові завдання, позитивно впливаючи на соціально-економічний розвиток країни. За умов неефективного та безсистемного залучення державних запозичень дані фінансові ресурси перетворюються на чинник економічної й політичної нестабільності, що пов'язано, зокрема, з неспроможністю держави розраховуватися за борговими зобов'язаннями, зростанням вартості нових державних запозичень, погіршенням кредитного рейтингу, недостатньою інвестиційною привабливістю країни. Наявність значних обсягів державних запозичень потребує створення єдиної системи моніторингу державної заборгованості, що дозволить відслідковувати й контролювати динамічність процесів її формування, впливати на тенденції розвитку державних запозичень. Крім того, надмірна зовнішня заборгованість негативно впливає на соціально-економічний розвиток держави та рівень національної економічної безпеки, оскільки призводить до передачі частини національного доходу за межі країни, сприяє розгортанню валютно-фінансових криз, зумовлює суттєву фінансову залежність від країн-донорів і міжнародних фінансових організацій.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/964-15/>.
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>.
3. Економічна безпека: навч. посіб. / [З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>.
6. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія / [В.А. Манжол, В.І. Муравйов, А.С. Філіпенко та ін.]; ред. Л.В. Губерський. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2007. – 320 с.
7. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/>.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления: монография / [Д.Б. Берг, Б.Е. Большаков, С.Л. Гольдштейн и др.]; ред. В.В. Попков. – М.: Экономика, 2007. – 295 с.
10. Экономическая и национальная безопасность: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Национальная экономика» и др. экон. спец. / ред. Л.П. Гончаренко. – М.: Экономика, 2008. – 543 с.

REFERENCES

1. Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/964-15/>. (Ukr)
2. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [The official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.me.gov.ua/>. (Ukr)
3. Varnalii Z.S., Melnyk P.V., Taranhul L.L. and others, under the editorship of Doctor of Economics, Professor Varnalii Z.S. *Ekonomichna bezpeka* [The economic security]: study guide. Kyiv: Znannia Publ., 2009. 647 p. (Ukr)
4. Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy [The official site of the Ministry of Finance of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.minfin.gov.ua/>. (Ukr)
5. Ofitsiyni sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [The official site of the State Treasury Service of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.treasury.gov.ua/>. (Ukr)
6. Manzhola V.A., Muraviov V.I., Filipenko A.S. and others, editor Huberskyi L.V. *Intehratsiia Ukrainy v yevropeiski pravovi, politychni ta ekonomichni systemy* [Ukraine's integration into European legal, political and economic systems]: monograph. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» Publ., 2007. 320 p. (Ukr)
7. Ofitsiyni sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy [The official site of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.mfa.gov.ua/>. (Ukr)
8. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The official site of the State Statistics Service of Ukraine] [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (Ukr)
9. Berg D.B., Bolshakov B.E., Holdshteyn S.L. and others, editor Popkov V.V. *Ustoychivoe ekonomicheskoe razvitie v usloviyakh globalizatsii i ekonomiki znaniy: kontseptualnye osnovy teorii i praktiki upravleniya* [Sustainable economic development in the conditions of globalization and the knowledge economy: the conceptual foundations of the theory and practice of management]: monograph. Moscow: Ekonomika Publ., 2007. 295 p. (Rus)
10. Ekonomicheskaya i natsionalnaya bezopasnost [The economic and national security]: textbook for students in higher education, studying on the specialty «National Economy» and other economic specialties. Editor Goncharenko L.P. Moscow: Ekonomika Publ., 2008. 543 p. (Rus)

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Роль національної бюджетної та боргової безпеки у розвитку системи міжнародних економічних відносин / Л.С. Козак, А.П. Гречан, О.В. Федорук // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Науковий журнал: в 2 ч. Ч. 2: Серія: „Економічні науки” – К. : НТУ, 2014. – Вип. 14.

В статті визначено економічну сутність національної бюджетної та боргової безпеки, досліджено **взаємозв'язок** між **розміром** бюджетного дефіциту, **величиною** державних **витрат** й економічним зростанням, розглянуто основні етапи формування державного боргу в Україні, виявлено фактори, що зумовлюють зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, визначено вплив державного боргу на темпи економічного зростання і рівень суспільного добробуту, проаналізовано взаємозв'язок між економічним розвитком держави та динамікою, складом і структурою її зовнішнього боргу, з'ясовано рівень боргового навантаження на економіку України, досліджено напрями зменшення боргової залежності й підвищення ефективності використання кредитних ресурсів, виявлено шляхи оптимізації процесу управління державним боргом України, визначено вплив функціонування системи управління державним боргом на рівень національної економічної безпеки.

Об'єкт дослідження – процес гарантування економічної безпеки міжнародного співробітництва.

Мета дослідження – удосконалення механізму розвитку національної бюджетної та боргової безпеки у системі міжнародних економічних відносин.

Методи дослідження – абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід.

В сучасних умовах для підвищення рівня національної бюджетної безпеки важливим є узгодження цілей бюджетної політики зі стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку держави; встановлення відповідності нормам бюджетних процедур вітчизняної практики складання, розгляду та затвердження державного бюджету; вдосконалення системи бюджетного планування і прогнозування; підвищення ефективності державного контролю за витрачанням бюджетних коштів; перегляд основних індикаторів державного та місцевих бюджетів для оптимізації структури їх доходів і видатків; удосконалення системи міжбюджетних відносин; недопущення необґрунтованих бюджетних дефіцитів; оптимізація державного бюджету завдяки скороченню його видаткової частини, зокрема мінімізації витрат на державне управління; зменшення розміру зовнішніх запозичень, скорочення їх обсягів на фінансування дефіциту зведеного бюджету; державна підтримка розвитку високотехнологічних експортоорієнтованих галузей та імпортозаміщуючого виробництва як основи посилення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств й покращення зовнішньоторговельного балансу України.

Встановлено, що для зниження боргової залежності України й ефективного використання кредитів доцільно забезпечити прозорість і цільове використання отриманих від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій грошових ресурсів, а також інформувати суспільство про напрямки й ефективність їх використання; обмежити швидкість зростання прямого і гарантованого державою боргу, щоб не допустити значних навантажень на державний бюджет у короткі проміжки часу, тобто заздалегідь забезпечити ритмічне обслуговування та повернення боргів; удосконалити процедуру визначення ліміту зовнішнього боргу України на поточний рік шляхом введення додаткових індикаторів боргового навантаження, здійснення контролю та постійного моніторингу виконання графіків обслуговування і погашення основної суми державного боргу; розробити дієві механізми здійснення державних запозичень та погашення державного боргу; надавати державні гарантії на запозичення з урахуванням фінансових ризиків; створити інфраструктуру управління державним

боргом та ризиками; встановити збалансований механізм розмежування повноважень владних структур з управління державним боргом.

Прогнозні припущення щодо розвитку об'єкта дослідження – удосконалення механізму гарантування економічної безпеки міжнародного співробітництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: НАЦІОНАЛЬНА БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА, НАЦІОНАЛЬНА БОРГОВА БЕЗПЕКА, СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН, БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ, ВНУТРІШНІЙ ТА ЗОВНІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ, БОРГОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ, ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ, УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ, НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

ABSTRACT

Kozak L.S., Grechan A.P., Fedoruk O.V. The role of national budgetary and debt security in development of system of international economic relations. Management of projects, system analysis and logistics. Science journal: In Part 2. Part 2: Series: "Economic sciences " - Kyiv: NTU, 2014. - Vol. 14.

The article defines the economic essence of national budgetary and debt security, investigates interrelation between the size of the budget deficit, magnitude of public expenditure and economic growth, considers the basic stages of the formation of public debt in Ukraine, identifies factors that contribute to growth of internal and external public debt, determines the effect of public debt on rate of economic growth and the level of public welfare, analyzes interrelation between economic development of the state and the dynamics, composition and structure of its foreign debt, ascertains level of debt burden on the economy of Ukraine, explores directions of reducing of debt dependency and increase in efficiency of use of credit resources, identifies ways of optimization of process of managing of public debt of Ukraine, determines influence of functioning of public debt management system at the level of national economic security.

Object of the research – the process of ensuring economic security of international cooperation.

Purpose of the study – improvement of the mechanism of development of national budgetary and debt security in the system of international economic relations.

Methods of research – method of abstracting, analysis and synthesis, induction and deduction, system approach.

Under modern conditions to increase of level of national budgetary security is important matching of objectives of fiscal policy with strategic tasks of socio-economic development of the state; establishment of conformity to norms of budgetary procedures of domestic practice of drafting, review and approval of the state budget; improvement of the system of budget planning and forecasting; improving the efficiency of state control over budget spending; revision of main indicators of state and local budgets for the optimization of structure of their income and expenses; improvement of the system of intergovernmental fiscal relations; prevention of unreasonable of budget deficits; optimization of state budget by reducing its expenditure part, in particular minimizing of expenditure on public administration; decreasing the size of external borrowings, reduction of their volumes to finance the deficit of the consolidated budget; state support of the development of high-tech export oriented branches and import substituting productions as basis for enhancing international competitiveness of domestic enterprises and improving of foreign trade balance of Ukraine.

It is established that for reducing of debt dependency of Ukraine and the effective use of credits is expedient to ensure transparency and targeted use granted by the IMF and other international financial organizations of monetary resources, as well as to inform the public about directions and effectiveness of their use; to limit the growth rate of direct and publicly guaranteed debt to avoid significant loads on the state budget for short periods of time, that is in advance to provide rhythmic service and return of debts; improving proceedings in determining the limit of the external debt of Ukraine for the current year by the introduction of additional indicators of debt burden, exercising control and ongoing monitoring of execution of schedules of service and repayment of the principal amount of the public debt; to develop effective mechanisms for the implementation of government borrowing and repayment of state debt; provide state guarantees for borrowings taking into account of financial risks; to create an infrastructure of public debt management and risk management; to establish balanced mechanism of differentiation of powers of imperious structures to manage of public debt.

Forecast assumptions about the object of study – improvement of the mechanism of ensuring economic security of international cooperation.

KEYWORDS: NATIONAL BUDGETARY SECURITY, NATIONAL DEBT SECURITY, SYSTEM OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS, BUDGET DEFICIT, INTERNAL AND EXTERNAL PUBLIC DEBT, DEBT LOAD ON NATIONAL ECONOMY, BONDS OF DOMESTIC GOVERNMENT LOAN, PUBLIC DEBT MANAGEMENT, NATIONAL ECONOMIC SECURITY, INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS.

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Роль национальной бюджетной и долговой безопасности в развитии системы международных экономических отношений / Л.С. Козак, А.П. Гречан, О.В. Федорук // Управление проектами, системный анализ и логистика. Научный журнал: в 2 ч. Ч. 2: Серия: „Экономические науки” – К. : НТУ, 2014. – Вип. 14.

В статье определена экономическая сущность национальной бюджетной и долговой безопасности, исследована взаимосвязь между размером бюджетного дефицита, величиной государственных расходов и экономическим ростом, рассмотрены основные этапы формирования государственного долга в Украине, выявлены факторы, обуславливающие рост внутреннего и внешнего государственного долга, определено влияние государственного долга на темпы экономического роста и уровень общественного благосостояния, проанализирована взаимосвязь между экономическим развитием государства и динамикой, составом и структурой его внешнего долга, выяснен уровень долговой нагрузки на экономику Украины, исследованы направления уменьшения долговой зависимости и повышения эффективности использования кредитных ресурсов, выявлены пути оптимизации процесса управления государственным долгом Украины, определено влияние функционирования системы управления государственным долгом на уровень национальной экономической безопасности.

Объект исследования – процесс обеспечения экономической безопасности международного сотрудничества.

Цель исследования – усовершенствование механизма развития национальной бюджетной и долговой безопасности в системе международных экономических отношений.

Методы исследования – абстрагирование, анализ и синтез, индукция и дедукция, системный подход.

В современных условиях для повышения уровня национальной бюджетной безопасности важным является согласование целей бюджетной политики со стратегическими задачами социально-экономического развития государства; установление соответствия нормам бюджетных процедур отечественной практики составления, рассмотрения и утверждения государственного бюджета; усовершенствование системы бюджетного планирования и прогнозирования; повышение эффективности государственного контроля за расходованием бюджетных средств; пересмотр основных индикаторов государственного и местных бюджетов для оптимизации структуры их доходов и расходов; усовершенствование системы межбюджетных отношений; недопущение необоснованных бюджетных дефицитов; оптимизация государственного бюджета благодаря сокращению его расходной части, в частности минимизации расходов на государственное управление; уменьшение размера внешних заимствований, сокращение их объемов на финансирование дефицита сводного бюджета; государственная поддержка развития высокотехнологичных экспортоориентированных отраслей и импортозамещающих производств как основы усиления международной конкурентоспособности отечественных предприятий и улучшения внешнеторгового баланса Украины.

Установлено, что для снижения долговой зависимости Украины и эффективного использования кредитов целесообразно обеспечить прозрачность и целевое использование полученных от МВФ и других международных финансовых организаций денежных ресурсов, а также информировать общество о направлениях и эффективности их использования; ограничить скорость роста прямого и гарантированного государством долга, чтобы не допустить значительных нагрузок на государственный бюджет в короткие промежутки времени, то есть заранее обеспечить ритмичное обслуживание и возврат долгов; усовершенствовать процедуру определения лимита внешнего долга Украины на текущий год путем введения дополнительных индикаторов долговой нагрузки, осуществления контроля и постоянного мониторинга выполнения графиков обслуживания и погашения основной суммы государственного долга; разработать действенные механизмы осуществления государственных заимствований и погашения государственного долга; предоставлять государственные гарантии на заимствования с учетом финансовых рисков; создать инфраструктуру управления государственным долгом и рисками; установить сбалансированный механизм разграничения полномочий властных структур по управлению государственным долгом.

Прогнозные предположения о развитии объекта исследования – усовершенствование механизма обеспечения экономической безопасности международного сотрудничества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: НАЦИОНАЛЬНАЯ БЮДЖЕТНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, НАЦИОНАЛЬНАЯ ДОЛГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ, БЮДЖЕТНЫЙ ДЕФИЦИТ, ВНУТРЕННИЙ И ВНЕШНИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДОЛГ, ДОЛГОВАЯ НАГРУЗКА НА НАЦИОНАЛЬНУЮ ЭКОНОМИКУ, ОБЛИГАЦИИ ВНУТРЕННЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ЗАЙМА, УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫМ ДОЛГОМ, НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ.

АВТОРИ:

Козак Людмила Степанівна, кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 314.

Гречан Алла Павлівна, доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, професор кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 313.

Федорук Олеся Володимирівна, кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, старший викладач кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 314.

AUTHOR:

Kozak Liudmyla S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 314.

Grechan Alla P., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, professor, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 313.

Fedoruk Olesia V., Ph.D., National Transport University, senior lecturer, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 314.

АВТОРЫ:

Козак Людмила Степановна, кандидат экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, заведующий кафедрой «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 314.

Гречан Алла Павловна, доктор экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, профессор кафедры «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 313.

Федорук Олеся Владимировна, кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, старший преподаватель кафедры «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 314.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондаренко Є.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, професор кафедри «Економіка», Київ, Україна.

Попова В.В., доктор економічних наук, професор, Національна академія статистики, обліку та аудиту, завідувач кафедри «Економіка підприємств», Київ, Україна.

REVIEWER:

Bondarenko Ye.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, professor, department of Economics, Kyiv, Ukraine.

Popova V.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, head, department of Economics of Enterprises, Kyiv, Ukraine.